

Conclusie

Paradigmatisering van onderzoeksmethoden is allerm minst een marginaal verschijnsel. Integendeel, in alle hoeken van de sociale wetenschappen komt het voor, zowel bij kwalitatief als kwantitatief onderzoek. Ook binnen het veld van kwalitatief onderzoek zelf zijn er voorbeelden van specifieke kwalitatieve benaderingen die ertoe neigen om zichzelf te presenteren als het enig juiste kwalitatieve paradigma: antropologen die het etnografische veldwerk toch eigenlijk beschouwen als de superieure onderzoeksmethode, discoursanalytici die hun eigen benadering presenteren als hét nieuwe paradigma van de sociale wetenschappen, enzovoort.

Paradigmatisering bedreigt vruchtbare discussies en uitwisseling tussen verschillende onderzoeksbenaderingen. Dat geldt zowel voor kwalitatieve benaderingen onderling als voor de relatie tussen kwalitatieve en kwantitatieve benaderingen. Om dat te veranderen is het niet nodig om etiketten als 'kwalitatief' en 'kwantitatief' af te zweren of te vervangen door andere. Integendeel, het probleem zit niet in de etiketten, maar in de manier waarop we ermee omgaan.

Literatuur

Hammersley, M. (1992). *What's wrong with ethnography? Methodological explorations*. London: Routledge.

Hammersley, M. (2000). *Taking sides in social research; Essays on partisanship and bias*. London: Routledge.

De verhouding tussen kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksbenaderingen in commercieel onderzoek

Edward Groenland

Inleiding

Het betoog van Harrie Jansen in *KWALON* 35 kan worden opgevat als een essay, in de zin dat de tekst elementen bevat van een 'subjectief gekleurde verhandeling over een wetenschappelijk onderwerp, gekenmerkt door een goede, persoonlijke stijl'. Het is een goede zaak dat onderzoekers zich van tijd tot tijd bewust zijn, of worden, van de positionering van hun favoriete onderzoeksmethoden binnen het grotere geheel ('veldboeket') van onderzoeksmethoden. Dit geldt a fortiori voor hen die zich bezighouden met onderzoek in opdracht, met een betalende opdrachtgever. Onderzoek in deze context is gericht op concrete uitkomsten die idealiter direct toegepast kunnen worden om een praktisch, geldgerelateerd probleem te helpen oplossen. Er is in deze context verhoudingsgewijs weinig aandacht voor reflectie op de gehanteerde onderzoeksmethodieken.

Toch is er een duidelijk gestructureerde onderzoekspraktijk. Onderliggend hieraan bestaan, veelal impliciete, opvattingen over de wijze waarop vormen van dataverzameling leiden tot het bereiken van een onderzoeksdoel. Jansen pleit in zijn tekst met name voor het bepalen, volgen en gebruiken van een type nomenclatuur waarin onder meer de verhouding tussen kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksmethoden nader is bepaald. Waar deze nomenclatuur ook dient te gelden voor onderzoek in opdracht, komt de vraag aan de orde hoe de beide vormen zich daar verhouden. We stellen deze verhouding hierna aan de orde.

Algemene uitgangspunten in commercieel onderzoek

Aan de basis van dit type onderzoek liggen veelal psychologische opvattingen ten grondslag waarin de belevingswereld van personen (in hun rol van consument of burger) centraal staat. Een centrale veronderstelling is dat belevingsprocessen met betrekking tot cognitie, affect en conatie, alsmede de reflectie hierop door de betrokkene, uiteindelijk het overte gedrag sturen. Dit gedrag kan koopgedrag (producten, diensten) betreffen, of gedragingen in het overheids- of beleidsdomein. Belevingskarakteristieken leiden dus tot (enigszins) stuurbare gedragsconsequenties van individuen, zo is de veronderstelling.

Een generiek model voor de commercieel-kwalitatieve onderzoeksbenadering

Belevingskarakteristieken nemen de vorm aan van idiosyncratische, mentale processen, en deze kunnen worden benaderd door ze analytisch op te vatten als een geheel van concepten en de relaties daartussen. De aldus geconstrueerde mentale processen kunnen schematisch worden weergegeven in een conceptueel model. Dit model is hiermee een stilistische weergave van een complexe werkelijkheid. In mijn colleges vergelijk ik dit met de zogenoemde 'Nijntje'-tekeningen van Dick Bruna. Ook hier wordt immers gepoogd om zoveel mogelijk niet-relevante elementen weg te laten, en de werkelijkheid te reduceren tot slechts die elementen die wezenlijk zijn om tot prototypische categorievorming en interpretatie te komen.

Een laatste kenmerk van een dergelijk conceptueel model is dat alleen die elementen worden opgenomen in het model die kunnen worden opgevat als belangrijke en beïnvloedbare determinanten van het te onderzoeken en te begrijpen doelgedrag. Er is dus geen streven naar volledigheid.

Een harmonisatiemodel voor kwalitatieve en kwantitatieve onderzoeksbenaderingen

De benadering waarbij we de wereld, met al haar fenomenen, gedragsexpressies en gedragsmanifestaties, analytisch representeren met behulp van concepten en relaties tussen concepten, laat ruimte voor meerdere perspectieven. In deze opvatting hebben concepten zowel een telbare als een interpretatieve dimensie. Hetzelfde geldt voor de relaties

tussen concepten. Deze hebben een dimensie waarin de sterkte ervan centraal staat. Maar ook een dimensie waarin de aard van het causale mechanisme van de relatie wordt geïnterpreteerd. Aan mijn studenten bied ik deze opvatting aan onder de labels 'tellen' respectievelijk 'snappen'. Een recent voorbeeld waarin dit harmonisatiemodel theoretisch werd onderbouwd en toegepast, is de dissertatie van Bloem (2008). In zijn studie naar de subjectieve beleving van gezondheid van individuen combineerde en integreerde hij beide perspectieven.

Het gebruik van de term 'kwalitatief' als methodologische karakteristiek

In deze benadering herbergen de te onderzoeken fenomenen minstens twee kenobjecten. Deze kenobjecten zijn enerzijds intrinsiek verschillend van elkaar. Anderzijds gaat het om uitingvormen van dezelfde bron (concepten en relaties tussen concepten) en, *mutatis mutandis*, van hetzelfde te onderzoeken verschijnsel.

Dit heeft uiteraard directe consequenties voor de probleemanalyse. Een volledige probleemanalyse, in termen van doel- en vraagstellingen (cf. Verschuren & Doorewaard, 2007), specificereert of het accent ligt op 'snappen' of 'tellen', en indiceert zo het type informatie dat men wil verkrijgen door middel van de dataverzameling. Door middel van de data-analyse worden ten slotte de onderzoeksvragen beantwoord, en daarmee wordt het onderzoeksdoel bereikt. Een volledige inhoudelijke probleemanalyse, waarbij beide invalshoeken in samenhang met elkaar worden gebruikt, impliceert dat zowel een kwalitatieve als een kwantitatieve probleemanalyse wordt uitgevoerd, en dat het onderzoek bijgevolg uit deze twee delen bestaat.

Een mogelijke tegenstelling tussen een kwalitatieve en een kwantitatieve onderzoeksbenadering transfigureert in deze zienswijze tot de vraag over welk type aspect van het te onderzoeken fenomeen men informatie wenst te krijgen. En dat leidt tot een samenhangende en nevenschikkende nomenclatuur.

'Scherpe generieke, ideologisch geladen kritiek op kwantitatief onderzoek' (Jansen, p. 5) maakt dan plaats voor onderzoeksbenaderingen waarbij het 'snappende' en het 'tellende' element elkaar wederzijds versterken en aanvullen, en leiden tot meer volledige, en meer geïntegreerde kennis en inzichten aangaande het te onderzoeken probleem.

Literatuur

- Bloem, S. (2008). *Beleving als medicijn*. Dissertatie. Tilburg: Janssen-Cilag.
- Jansen, H. (2007). Hoezo kwalitatief? Specificereer! *KWALON*, 35, 12(2), 5-8.
- Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het ontwerpen van een onderzoek*. Utrecht: Boom/Lemma.